
MARIA JOSEP CUENCA

ELS MATISADORS: CONNECTORS ORACIONALS I TEXTUALS*

---

0. Com és sabut, una gran part de la nostra tradició gramatical basa l'estudi de la llengua en l'anàlisi de les denominades parts de l'oració, entre les quals figuren indefectiblement les preposicions i les conjuncions. Preposicions i conjuncions, juntament amb els adverbis, són sovint agrupades com a partícules (elements no flexius, considerats secundaris respecte a les categories fonamentals: verb, nom, adjectiu i també pronom i article).¹ No obstant el fet que aquestes categories han estat abastament analitzades, l'estudiós de la sintaxi sempre té la impressió que no hi ha un límit clar entre preposicions, conjuncions i adverbis i que s'han inclòs en un grup o l'altre, de manera poc discriminada i aplicant-hi criteris heterogenis, elements que presenten un comportament sintàctic diferenciat, especialment en el cas dels adverbis.² Fet i fet, hi ha elements com *abans* o *damunt* que es consideren *adverbis* quan no tenen cap complement (1a), *preposicions* quan tenen un SN com a règim (acompanyats sovint per *de*) (1b), i *conjuncions* quan tenen una clàusula com a règim (acompanyats sovint per *que*) (1c).

(*) L'elaboració d'aquest article ha estat parcialment finançada gràcies a una subvenció de la I.V.E.I. al projecte *Les oracions adversatives*.

(1) L'obra de Bosque (1989) sobre les categories gramaticals inclou una interessant reflexió sobre aquestes qüestions (vegeu sobretot el cap. 2 i també les referències que s'hi citen).

(2) Sobre les relacions entre conjunció, preposició i adverbi podeu consultar Carbonero (1975), López (1983) i Bosque (1989: cap. 10) i les referències que s'hi citen.

- (1) a. Ens hem vist abans.
b. Ens hem vist abans de la reunió.
c. Ens hem vist abans que comencés la reunió.

Per donar compte de casos com el que acabem d'il·lustrar, alguns generativistes han proposat unificar l'anàlisi d'aquestes estructures considerant que en totes hi ha una preposició, és a dir, un sintagma preposicional. Aquesta teoria, formulada per Jackendoff (1973), connecta amb la idea de Chomsky (1970) que hom pot destriar quatre categories lèxiques majors combinant els trets nominal [N] i verbal [V]:

verb = [-N], [+V]
 nom = [+N], [-V]
 adjectiu = [+N], [+V]
 preposició = [-N], [-V]

La preposició és considerada en la Teoria de la Recció i el Lligam com una categoria lèxica major, que actua com a nucli de sintagma i que inclou alguns dels elements tradicionalment classificats com a adverbis i conjuncions: en concret els adverbis de lloc i de temps, que són tractats com a preposicions intransitives (preposicions que no tenen règim, ex. (1a)), i les conjuncions de subordinació, que s'analitzen com a preposicions transitives que regeixen una clàusula introduïda pel complementador *que* (1c).

Aquest tractament té molts avantatges, però no justifica suficientment l'exclusió de l'adverbi com a categoria fonamental nuclear, atesa la diversitat dels elements que es poden considerar adverbis.³ Fet i fet, la major part de teòrics segueixen considerant l'adverbi com una categoria lèxica major, el nucli d'un sintagma (dins de la nostra lingüística, p. ex. Bonet i Solà (1986), Hernanz i Brucart (1987)).

Pel que fa a la identificació entre conjuncions subordinants i preposicions, la hipòtesi presenta alguns problemes:

a) Una preposició pot regir el conjunt format per dos SNs coordinats, mentre que això sovint és impossible quan es tracta de nexes.⁴

- (2) Es menja l'amanida amb oli i vinagre.
 a. Es menja l'amanida amb oli.
 b. Es menja l'amanida amb vinagre.
- (3) * Treballo perquè vull i que necessito diners.
 a. Treballo perquè vull.
 b. Treballo perquè necessito diners.

b) Hi ha conjuncions i locucions subordinants que no són la suma d'un element preposicional més el complementador *que*, com ara *si*, *quan*, *com*, *per tal com*, *car*, *si bé*.

(3) Bonet (Bonet i Solà (1986: 7.1.)) comenta els avantatges del tractament conjunt de les preposicions, certs adverbis i les conjuncions de subordinació.

(4) Aquest comportament, diferenciat respecte a les preposicions que no fan de nexes conjuntiu, deriva del fet que preposició (*per*) i complementador (*que*), que eren inicialment elements clarament diferenciats, han passat a constituir una única unitat. Per a alguns, això seria motiu suficient per a justificar la teoria que proposa la identificació entre nexes subordinants i preposicions. Tanmateix, l'evolució diacrònica no sols no és un argument a favor d'aquesta hipòtesi -atès que no ens sembla lícit aduir una explicació diacrònica per justificar un comportament verificable en el nivell sincrònic- sinó que, a més, n'és un clar contraargument: si, en l'evolució històrica, preposició i complementador han passat a constituir una autèntica unitat categorial, no podem tractar-los separadament en l'anàlisi sintàctica sincrònica.

Tanmateix, no és l'objectiu d'aquest article resoldre la qüestió que acabem de plantejar, sinó ocupar-nos d'un altre cas que palesa la zona d'indefinició entre les categories de preposició, conjunció i adverbi: els *matissadors*.

1. El terme *matissador*, encunyat per Barrenechea & Manacorda (1971), és definit per Franchini (1986) com un tipus d'element connector diferenciat dels coordinadors i dels subordinadors. Franchini parteix d'una prova per distingir coordinadors i subordinadors formulada per Dik (1968). La prova de Dik es basa en la possibilitat de combinar un coordinador i un subordinador i la impossibilitat de combinar dos coordinadors.⁵ Franchini (1986:196) proposa considerar dues estructures:

- (a) M_1 y x M_2
- (b) M_1 x M_2 y x M_3
on x = element a identificar en una estructura M_1 x M_2
y = coordinador neutre i, combinable amb tots els matissadors.
M = membres.

I formula els següents principis:

- (1) Apliqueu l'estructura (a). Si x l'admet, és un *matissador*.
- (2) Apliqueu l'estructura (b). Si x l'admet, és un *subordinador*.

En cas contrari

- (3) x és un *coordinador*.

(5) Dik formula la prova amb l'esquema següent :

M_1 c ? M_2

on «M» són els membres, «c» és un coordinador reconegut (*and*) i «?» és l'element connector que posem a prova. «?» és un coordinador si la seqüència és agramatical.

- (i) * Pere i però Joan treballen.

Si, per contra, la seqüència és gramatical, l'element «?» és un subordinador.

- (ii) Ens veurem quan tinguis temps i quan estiguis més relaxat.

Observem com s'aplica la prova amb els següents exemples:

- (4) a. És simpàtic i, tanmateix, no té amics.
b. * És simpàtic i, però, no té amics.
c. * Vindrà i encara que plogui.
- (5) a. Vindrà encara que plogui i encara que no funcioni el metro.
b. * És simpàtic però no té amics i però no té gràcia.
c. * És simpàtic, tanmateix, no té amics i, tanmateix, no ho sembla.

Segons els principis proposats per Franchini *però* és un coordinador, puix que no respon ni a l'estructura (a) [ex. (4b)] ni a la (b) [ex. (5b)]; *tanmateix* és un matissador, ja que només pot aparèixer quan l'estructura és (a) [ex. (4a)]; *encara que* és un subordinador, per tal com sols pot aparèixer en l'estructura (b) [ex. (5a)].

Aquest criteri distribucional serveix, doncs, per a distingir coordinadors –nexes no combinables amb coordinadors–, subordinadors –nexes combinables amb coordinadors quan la clàusula que encapçalen es coordina amb una clàusula anterior– i matisadors –elements connectors combinables amb coordinadors en qualsevol tipus d’estructura–.

La reformulació de la prova de combinabilitat de Dik presenta la novetat de diferenciar i caracteritzar elements com *per tant*, *no obstant això*, *malgrat tot*, *a més*, etc., els quals han estat generalment obviats o tractats amb escàs rigor.

2. Podem definir els matisadors com elements connectors que poden acompanyar un nexa explícit o implícit (nexa zero) i que tenen la funció de precisar la relació semàntica existent entre els membres connectats.⁶

Categorialment els matisadors són adverbis (*conseqüentment*, *tanmateix*, *així*, *encara*, *altrament*, *més*, etc.), sintagmes preposicionals (*per això*, *amb tot*, *en tot cas*, *per consegüent*, *en canvi*, *en conseqüència*, *d’altra banda*...) o locucions de caràcter prepositiu (*malgrat això*, *no obstant això*, *tot i així*...). Malgrat la diversitat categorial, aquests elements connectors presenten unes característiques sintàctiques comunes:

a) *Poden acompanyar nexes de diversa mena*, a condició que nexa i matisador siguin compatibles semànticament.

- (6) a. Mai no s’enduia un llum, *i tot i així* s’orientava (...) (PER, 28).
- b. No sé si és blau *o més aviat* verd.
- c. En les actuals condicions, tant a les Illes com al Principat o al País Valencià se’ls nega la suficiència financera *i, per tant*, l’autogovern (TEMPS, 9).

La incompatibilitat semàntica explica la impossibilitat de combinar alguns matisadors amb certs nexes, fins i tot els més neutres semànticament com ara *i*. Vegem-ho amb alguns exemples:

- (7) a. * No sortiré *i, al contrari*, restaré a casa.
- b. No sortiré *sinó que, al contrari*, restaré a casa.
- (8) a. * És blau *i més aviat* verd.
- b. No és blau *sinó més aviat* verd.
- c. És blau *o, més aviat*, verd.
- (9) * No farà l’examen *perquè, conseqüentment*, és conscient de les seves limitacions

La “agramaticalitat” dels exemples de (7a) i (8a), o, més ben dit, el fet que siguin semànticament anòmals, s’explica perquè el significat de *i* suposa simultaneïtat i

(6) En aquest treball proposem diferenciar dos tipus de connectors: els nexes i els matisadors. Així doncs, quan parlem de *connectors* ens referim a una classe àmplia i relativament heterogènia d’elements que manifesten connexió, dins la qual s’inclouen tant els *nexes* (connectors conjuntius que manifesten la connexió entre constituents) com els *matisadors* (elements connectors amb una funció secundària dins la connexió, ja que es combinen amb els nexes). D’altra banda, notarem que, quan parlem de nexes, no fem referència únicament als coordinadors, com s’esdevé sovint en la literatura generativa.

compatibilitat dels membres units i és, per tant, incompatible amb la idea de substitució que imposen els matisadors *al contrari* i *més aviat*.⁷ Quant a l'exemple (9), el significat causal de *perquè* és contradictori amb el significat consecutiu del matisador *conseqüentment*, cosa que justifica la inacceptabilitat semàntica de l'oració.

b) Tenen *mobilitat posicional*, tot i que solen seguir immediatament el nexa que matisen.

- (10) a. Avui hem avançat força, però, en canvi, ahir no vam fer res de bo.
b. Avui hem avançat força, però ahir, en canvi, no vam fer res de bo.
c. Avui hem avançat força, però ahir no vam fer res de bo, en canvi.

c) *Poden ser utilitzats com a connectors textuais*, és a dir, poden manifestar la relació semàntica existent entre dues oracions dins d'un text.⁸

(11) El partit ja estava resolt quan vaig entrar en pista (...). *Tot i així*, vaig sortir mentalitzat per mantenir la mateixa intensitat en el joc que si anéssim igualats (AVUI-1, 33).

(12) La perquisició ha d'incidir sobre la realitat viva, i ha de remuntar-se a la seva genealogia. *Per això* he invocat, abans, les professions del sociòleg i de l'historiador (NOS, 13).

(13) Ahir, la vaga va afectar dues de les línies del ferrocarril suburbà (...). *A més*, sis línies de metro i unes trenta d'autobús van quedar també afectades per l'aturada (AVUI-2, 9).

Abans d'analitzar amb deteniment aquestes característiques, volem ressenyar el tractament que han rebut aquests elements.

3. Els gramàtics han inclòs els matisadors en el grup de les locucions conjuntives o en el grup dels adverbis.⁹ Entre els nostres gramàtics tradicionals, només Fabra (1956) ha plantejat críticament la problemàtica d'aquests connectors.

Fabra considera que els únics adverbis vertaders són els de manera. Al costat d'altres mots considerats també adverbis (de temps, de lloc, etc.), constata l'existència de "certs mots i locucions que expressen la relació lògica que hi ha entre el que es diu en la proposició on figuren i el que s'ha dit en una proposició precedent (oposició, conseqüència, addició, etc.)" (1956: 84), com ara *tanmateix*, *per això*, *doncs*, *ultra això*, etc. Fabra comenta que no es pot dir que siguin adverbis, perquè no modifiquen el verb ni cap mot de la proposició on es troben. *Tanmateix*, no decideix quin tipus de categoria són.

Gran part d'aquests elements connectors han estat tractats com un subgrup dins de la categoria adverbi: els denominats adverbis *conjuntius*, *oracionals* o *connectors*.¹⁰

(7) Sobre el significat dels nexes podeu consultar Lang (1977/1984) i també Cuenca (1990b: cap. VII).

(8) Sobre la connexió textual vegeu Cuenca (1990a i 1990b: VIII, § 3).

(9) Es pot comprovar aquest fet en la major part de gramàtiques. D'entre les catalanes podem assenyalar Sanchis (1950), Badia (1962), Rúaix (1975).

(10) Les denominacions que han rebut aquests elements connectors formalment idèntics als adverbis són diverses: Greenbaum (1969) es refereix a aquest grup de paraules amb el nom d'*adverbis conjuntius*; Allerton & Cruttenden (1974) i Bellert (1977) els denominen *adverbis oracionals*; Hobaek (1987) parla d'*adverbis de relació*; Fuentes (1987) s'hi refereix amb el nom d'*enllaços extraoracionals*, element connectors que considera un tipus d'adverbi; Espinal (1989) els denomina *adverbis connectors lingüístics*.

Per exemple, Greenbaum (1969), en una de les més importants monografies sobre l'adverbi, n'ha diferenciat tres tipus:

a) *Adjunts*: són aquells que es troben integrats en una clàusula on desenvolupen una funció qualsevol, excepte la de subjecte, verb o complement. És a dir, són aquells que incideixen en un dels constituents de la clàusula (*aquí, ara, després, molt, etc.*).

b) *Disjunts*: són adverbis no integrats en la clàusula que afecten. Indiquen l'actitud del parlant respecte d'allò comunicat en l'oració o respecte a la mateixa enunciació. Són adverbis en *-ment* com *probablement, feliçment, afortunadament, francament, etc.*

c) *Conjunts*: Són aquells que tenen funció d'enllaç conjuntiu. Es diferencien de les conjuncions perquè poden combinar-se amb aquestes i la major part d'ells tenen mobilitat posicional (*tanmateix, altrament, més, encara, contràriament, mentresant, etc.*).¹¹

La denominació d'*adverbi conjunt o conjuntiu* indica que aquests connectors es troben a mitjan camí entre l'adverbi i la conjunció. Segons Priyatkina (1977), pot pensar-se que aquests elements són adverbis o locucions prepositives que comencen a perdre el contingut lèxic fins indicar purament connexió. El procés acabarà quan s'empren com a conjuncions pròpies i es recategoritzen.

Aquesta hipòtesi, avalada per la diacronia dels nexes conjuntius, és palesa en el cas de *però*. Comparem el funcionament d'aquest connector en català i castellà. En castellà *pero* no té mobilitat, sempre ha d'encapçalar la clàusula on es troba. En canvi, en català *però* té mobilitat posicional.

- (14) a. Hemos salido todos los días, pero no hemos ido al cine.
 b. * Hemos salido todos los días; no hemos ido, pero, al cine.
- (15) a. Hem sortit cada dia, però no hem anat al cinema.
 b. Hem sortit cada dia; no hem anat, però, al cinema.
 c. Hem sortit cada dia; no hem anat al cinema, però.

Podem interpretar aquesta diferència entre ambdues llengües de la manera següent: en castellà el procés de recategorització conjuntiva (o "reanàlisi", segons la terminologia generativa) de l'antiga locució causal-consecutiva llatina PER HOC s'ha assolit plenament. En canvi, en català queden restes de l'origen preposicional del nexa i per això té mobilitat. Així, podem dir que, quan *però* se situa en posició no inicial, no actua com a nexa pròpiament dit sinó com a matisador, ja que la posició del nexa és ocupada per una pausa (nexa Ø).¹²

Creiem que incloure els matisadors, totalment o parcialment, sota la denominació d'adverbis sense més especificació és inadequat per dues raons:

(11) Més recentment, Espinal (1989) ha proposat diferenciar els següents tipus d'adverbis:

a) Adverbis seleccionats pel verb o per una estructura verbal determinada, és a dir, complements subcategoritzats, dominats per V'.

- (i) a La porta tanca bé
 b Aquest cotxe es condueix fàcilment.

b) Adverbis dominats per V'' (adjunts no subcategoritzats).

- (ii) La soprano vocalitzava elegantment

c) Adverbis dominats per O (adverbis orientats cap al subjecte i temporals)

- (iii) a Intel·ligentment, en Pep ha acceptat la beca
 b Avui no farem classe

d) Adverbis dominats per O'' (modals i avaluatius)

- (iv) a Probablement, en Pep ha acceptat la beca i en Joan ha accedit a una plaça de professor titular.
 b Dissortadament, el metge va arribar tard

e) Adverbis quasi quantificadors (*solament, només, no pas*).

f) Disjunts adverbials (no exemplificats).

g) Adverbis connectors lingüístics (*finalment, consegüentment, tanmateix, aleshores...*).

Com es pot comprovar, l'autora no atorga un lloc definit, dins l'esquema que proporciona la teoria de la X barrada, als «adverbis connectors lingüístics» ni tampoc als «quasi quantificadors» i als «disjunts».

(12) Solà (1986: 324, nota 210) recull un exemple claríssim, tot i que ben poc habitual, de l'ús de *però* com a matisador.

a) No tots els elements que actuen com a connector no principal entre dues oracions, clàusules o sintagmes són adverbis; ja hem dit que hi ha també sintagmes preposicionals i altres tipus de locucions.

b) D'altra banda, la categoria d'aquests connectors varia d'una llengua a una altra. Així, alguns dels "adverbis conjuntius" anglesos esmentats per Greenbaum corresponen a sintagmes preposicionals en català (*anyhow, nevertheless / de tota manera, however / en canvi, therefore / per tant, etc.*).

Així doncs, cal donar un tractament unitari a aquests elements, vist que el funcionament dels «adverbis conjuntius» i d'aquesta mena de sintagmes i locucions preposicionals és idèntic.

D'altra banda, des d'un enfocament textual, alguns autors han tractat molts matisadors com a connectors textuais (Halliday & Hasan (1976), Van Dijk (1977) o Fuentes Rodríguez (1987)). Reduir l'anàlisi dels matisadors a l'àmbit textual és fer una aproximació parcial al funcionament d'aquests elements, ja que, com hem vist, no actuen només textualment, connectant oracions, sinó que presenten un mateix funcionament en el nivell oracional, connectant clàusules i sintagmes.

4. Tenint en compte tot això, opinem que és més adequada la denominació de matisador (MAT) que, igual com la de complementador (COMP) o la de tòpic (TOP), no fa referència directa a la categoria bàsica a què responen aquests elements, sinó que destaca la seva funció oracional.¹³ Així, els matisadors són elements de diferent naturalesa categorial (fonamentalment SAdv i SP) que complementen un nexa.

(i) Callava una estona i de seguida, però, reprenia la mateixa trista cançó

(F. Trabal *De cara a la paret*. Barcelona. 1985, p. 89, text de 1925)

El fet que el nexa principal sigui *i* fa indubtable el caràcter matisador de *però* i contribueix a la idea que, sempre que no es troba en posició inicial de clàusula, funciona com a tal.

(13) Manlleuant la distinció exposada per Demonte (1989: § 2.3.) entre categories *lèxiques* i *funcionals*, podem dir que els matisadors, igual com els complementadors (i els nexes en general) i d'altres constituents com ara els determinants, es comporten com a categories funcionals.

- (16) a. He comprat [_{SN} [_{SN} vi] [_{NEXE} [_{NEXE} i], [_{MAT} a més]], [_{SN} xampany]]
 b. [_O Ni tan sols no vaig tocar la pilota], [_O [_{NEXE} [però], [_{MAT} tot i així]], [_O [em tremolaren les mans]]] (AVUI-1,33).

Els matisadors sovint acompanyen nexes generalment considerats coordinadors (*i, o, però, sinó / sinó que*) o bé el nexa zero (marcat amb una pausa: coma o punt i coma en la connexió oracional i punt en la connexió textual). Tanmateix, també poden combinar-se amb altres tipus de connectors. Observem aquests exemples:

- (17) *Encara que* s'ha esforçat molt, *no obstant això*, no ha obtingut bons resultats.
 (18) a. L'italià és una llengua fàcil de parlar, *mentre que, per contra*, l'alemany és força difícil d'aprendre.
 b. *Mentre que* l'italià és una llengua fàcil de parlar, *per contra*, l'alemany és força difícil d'aprendre.
 (19) *Si* l'un diu blanc, l'altre, *en canvi*, diu negre.

En la nostra opinió aquestes oracions no són subordinades sinó interordinades (vegeu Cuenca (1988a, 1988b i 1990b)) i responen a la regla de rescriptura següent:

(20) O → O' O'

Si el complementador de la primera clàusula és ocupat per un nexa, aleshores el complementador de la segona clàusula pot contenir un matisador, com veiem als exemples (17), (18b) i (19).

A l'exemple (17), el matisador reforça el significat concessiu manifestat pel nexa *encara que*. Als exemples (18) i (19), el matisador palesa la significació contrastiva de les oracions, significació que és compatible amb la del nexa condicional *si* i amb la de nexa temporal *mentre que*, però que aquests nexes no posen de manifest per ells mateixos.

Podem concloure, doncs, que els matisadors no es combinen únicament amb coordinadors, segons suggereix Franchini. La possibilitat i freqüència d'aparició d'un matisador en un tipus d'oració i combinat amb certs connectors depèn de factors semàntics i informatius.

Els matisadors manifesten un nombre de significats reduït. Bàsicament podem dir que els matisadors responen a la tipologia semàntica següent:

- *additius*: de caràcter distributiu (*d'altra banda, per altra part...*) i continuatiu (*a més / a més a més, encara més, ultra això...*);
- *consecutius* (*per tant, consegüentment, doncs, així...*) i consecutivo-causals (*per això*);
- *contrastius* de diferent mena:
  - opositius (*en canvi, tanmateix*);
  - opositivo-concessius: amb un element deíctic (*malgrat això, no obstant (això), a pesar d'això*), amb un totalitzador (*malgrat tot, de tota manera / de totes formes, en tot cas / en qualsevol cas*) o un element equivalent (*sigui com sigui*), o bé amb deíctic i totalitzador: *tot i així / tot i això / així i tot, amb tot i això / amb tot i amb això*);
  - substitutius (*per contra, al contrari / ans al contari / ben al contrari, més aviat, en lloc d'això / en comptes d'això*);
  - restrictius (*tret d'això, llevat això, fora d'això*);
  - opositivo-condicional (*altrament*).

El nombre reduït de significats que tenen els matisadors justifica que es combinen amb un nombre limitat de nexes, aquells de significat igual o compatible.

La significació i combinabilitat dels matisadors té relació directa amb la seva posició i amb l'estructura informativa de l'oració. Els matisadors només poden

aparèixer com a constituents del segon membre de la construcció, aquell que introdueix la informació nova, remàtica. És per això que solen anar amb nexes que introdueixen elements remàtics (*i, o, però, sinó / sinó que*).¹⁴ Si no és freqüent trobar-los en construccions consecutives o comparatives, que característicament introdueixen elements remàtics, és perquè aquestes relacions són clarament manifestades pels nexes, de manera que el matisador hi seria redundant.

5. Com hem dit, un dels trets més característics dels matisadors és la mobilitat. Solen situar-se tot seguit després del nexa que complementen. Tanmateix, poden trobar-se també en altres posicions, atès que són elements externs que incideixen, a través del nexa que acompanyen, en tota la clàusula o oració següent. A més de seguir el nexa, podem trobar-los després del primer sintagma (aquell que fa de tema oracional) i, més estranyament, a la fi de la segona clàusula.

- (21) a. Ho sap tothom *i*, tanmateix, a mi, no me n'havia dit res.
 b. Ho sap tothom *i* a mi, tanmateix, no me n'havia dit res.
 c. Ho sap tothom *i* a mi, no me n'havia dit res, tanmateix.

El denominador comú de totes aquestes posicions és que el matisador es troba en posicions externes respecte a les diferents expansions de O: a l'inici, a la fi o bé darrere de TOP (tòpic).

- (22) a. Ho sap tothom [_O [_{NEXE} *i*, [_{MAT} tanmateix]], [_O a mi no me n'havia dit res]]
 b. Ho sap tothom [_O [_{NEXE} *i*] [_O [_{TOP} a mi], [_O [_{MAT} tanmateix], [_O no me n'havia dit res]]]]
 c. Ho sap tothom [[_O [_{NEXE} *i*] [_O a mi no me n'havia dit res], [_{MAT} tanmateix]]

La posició del matisador darrere del sintagma que fa de tòpic (TOP) té una clara relació amb l'estructura funcional de la clàusula on es troba: l'element situat a la dreta és el rema oracional, l'element que marca el contrast amb l'oració anterior, com podem notar comparant les oracions de (23):

- (23) a. Maria és simpàtica però, en canvi, el seu home és esquerp.
 b. Maria és simpàtica però el seu home, en canvi, és esquerp.

(14) Sobre la relació entre els diferents tipus d'oracions compostes i de nexes i l'estructura de l'oració, cal consultar l'anàlisi de les conjuncions feta per Á. López (López (1983) i també Morant i Serra (1987)).

Sovint el matisador té posició intermèdia, però no se situa immediatament després del primer sintagma, si més no en llengües amb una certa llibertat posicional com és el català. També es poden trobar, per exemple, entre el verb i el seu complement subcategoritzat.

(24) He tastat el vi de Porto, però no he tastat, tanmateix, el vi de Burdeus.

L'estructura és paral·lela a la que hem analitzat tot just abans: el verb de la segona clàusula forma part de la informació temàtica, coneguda pels interlocutors.

Així doncs, podem dir que els matisadors, quan es troben en posició intermèdia, tenen una funció informativa definida: marquen de manera inequívoca el límit entre el tema i el rema oracional.

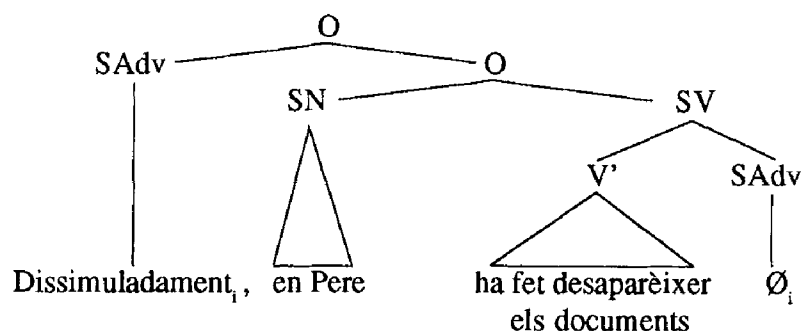
Tanmateix, la representació d'oracions com (24) suposa un problema que no és exclusiu dels matisadors sinó que afecta en general els adverbis i els SPs de caràcter adverbial (cfr. Bartra (1985: § 2.3.3.)): ben sovint trobem aquesta mena d'elements externs situats superficialment en posicions no externes. Podríem donar compte d'aquesta distribució dels matisadors mitjançant una *regla de reordenació* o capgirament, de tipus estilístic, aplicada en la FF, que permetés interpretar el matisador en la seua posició característica, a continuació del nexa.¹⁵

Pel que fa a la posició final, podem pensar que en la FL s'ha aplicat una mena de *regla de reconstrucció*, que dóna compte d'aquest canvi posicional. En les formulacions fetes fins ara (cfr. Hornstein (1984)), la *regla de reconstrucció* és descrita com una operació de davallament que permet explicar la posició inicial d'alguns complements perifèrics, sobretot els adverbis. Per aplicar-la al cas dels matisadors, caldria suposar que també pot aplicar-se a complements perifèrics en posició final, és a dir, que pot considerar-se una operació d'elevació. Al capdavall, es tractaria de reformular-la com una regla de trasllat d'elements que ocupen en estructura-S una posició perifèrica cap a la posició normal on habitualment es generen.

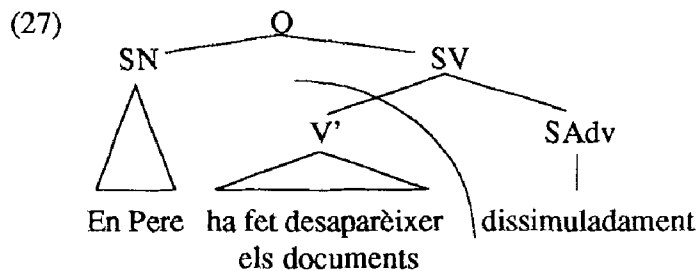
Fixem-nos en l'anàlisi que proposa Espinal (1988: 74-75) d'una oració com ara (25) quan l'adverbi s'interpreta com a modificador de predicat:

(25) Dissimuladament, en Pere ha fet desaparèixer els documents.

(26)

(15) Hi ha una altra possible interpretació, proposada per Bartra (1985: 345-346) per al cas dels adverbis i els SP "adverbials" opcionals: es pot considerar que aquests elements es generen a la base en qualsevol posició, sempre que no interfereixin l'aplicació dels principis de la gramàtica. Tanmateix, per acceptar aquesta hipòtesi plenament caldria matisar molt bé què vol dir que "no interfereixin l'aplicació dels principis de la gramàtica". Ara com ara, deixarem aquesta complexa qüestió només plantejada.

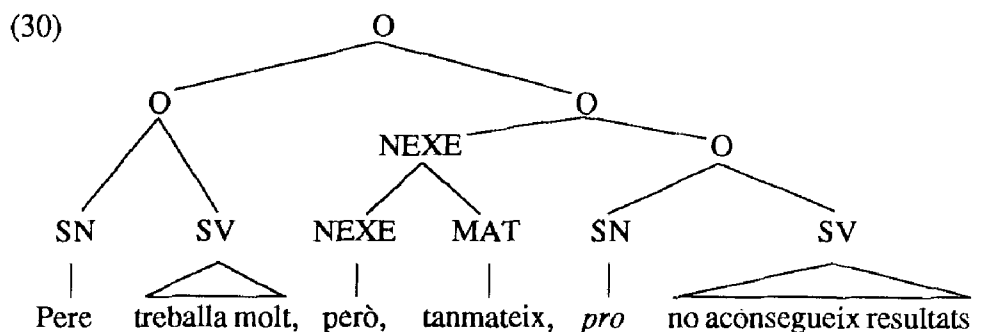
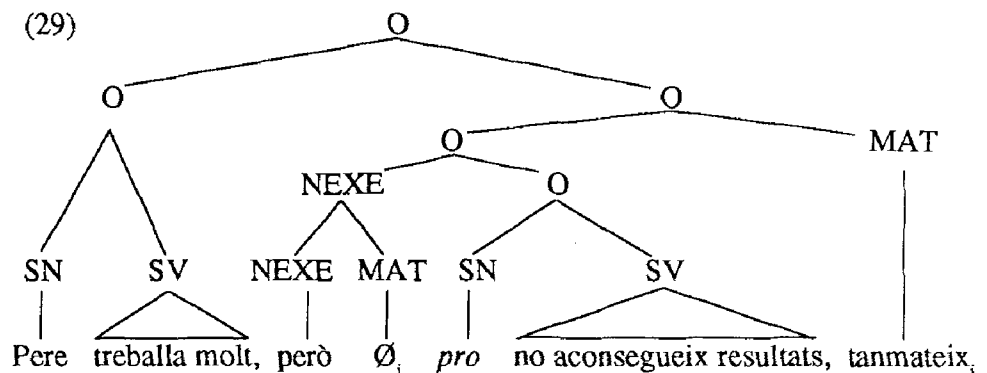

[_____ marca l'àmbit de l'operador adverbial]

La representació (27) és la FL resultant de l'aplicació de la regla de reconstrucció, que ens permet interpretar el constituent dislocat o perifèric en la corresponent posició interna dins l'oració i especificar l'abast de l'operador adverbial.

Si apliquem la mateixa regla a un matisador (però ara en sentit invers), podem atorgar una interpretació reeixida de les estructures amb matisador col·locat en posició final. Vegem-ho amb aquest exemple:

(28) Pere treballa molt, però no aconsegueix resultats, tanmateix.

En la representació (29) tindríem l'ordre de constituents tal com apareix en l'estructura-S de l'oració. En la representació de (30), en canvi, tindríem l'ordre de constituents en la FL, on s'ha aplicat una regla de reconstrucció que ha col·locat el matisador al lloc que li correspon, per delimitar el seu abast i les relacions de complementació que manté amb el nexa.

6. Allò que defineix els matisadors no és tant el seu comportament sintàctic com la seua funció semàntica. Els matisadors tenen com a funció emfasitzar o modificar lleument (matisar) el significat del nexa que acompanyen, quan el significat de nexa i connector és igual o semblant, o bé concretar el significat d'un nexa, quan aquest no manifesta de manera precisa la relació semàntica que s'estableix entre els membres.

Agafem com a exemple els connectors adversatius, i en concret aquells que marquen oposició i substitució.¹⁶

- (31) a. No és fàcil de contestar de manera molt precisa, *però sí, en canvi*, [que] és possible de donar-ne una resposta entenedora (SIG, 13).
- b. El centre-dreta es trencava per raons d'estat *i, en canvi*, l'esquerra es cohesionava per raons ideològiques (AVUI-2, 14).
- c. Feia algunes setmanes (...) Franz havia reeixit a hipnotitzar-la unes poques hores; *tanmateix*, no havia tornat a reeixir-hi (TEN, 202).

A l'exemple (31a) el matisador opositiu *en canvi* es combina amb el nexa opositiu *però* i, per tant, no fa sinó confirmar el significat d'aquest nexa. En canvi, als exemples (31b) i (31c) el matisador acompanya els nexes neutres *i* i $\emptyset$ (nexa zero): en aquest cas el matisador manifesta la relació semàntica que hi ha entre els membres units, relació que no explicita el nexa.

El mateix s'esdevé amb construccions substitutives. Podem reforçar el significat substitutiu de *sinó* (*que*) o concretar aquesta significació en construccions amb nexa zero amb matisadors com *per contra*, (*ben*) *al contrari*, *més aviat*.

- (32) a. ... Aquella notícia no el va alegrar, *sinó que, ben al contrari*, l'indignà en gran manera (...) (LAO, 58).
- b. Aquest espectacle autobiogràfic (...) no és la clàssica comèdia musical *made* Jacques Demy, *sinó més aviat* el lloc on, davant dels nostres ulls, es desenvolupa una llegenda (AVUI-2, 46).
- c. No ha acabat la tesi, *sinó que, per contra*, ha decidit deixar la investigació.
- d. La família de la Maria és molt religiosa; ella, *per contra*, és agnòstica.

(16) En Cuenca (1990b) proposem una triple divisió de les construccions adversatives a partir d'un criteri semàntic:

a) Oposició, marcada típicament (però no pas exclusivament) per *però*.

b) Substitució, marcada típicament per *sinó* (*que*).

c) Restricció, marcada per elements connectors com *tret de*, *a excepció de*, *excepte*, *a part de*, *fora de*, *llevat de*, *menys*.

D'altra banda, els matisadors de vegades alteren lleument el significat del connector. És el cas dels matisadors opositivo-concessius combinats amb *però*.

- (33) a. A hores d'ara s'estan complint totes les previsions marcades en el seu dia, *però, no obstant això*, les competències assumides en matèria de grans àrees, com Sanitat o Educació, evidencia que cada vegada és més desitjable arribar a una revisió del pla de finançament autonòmic (TEMPS, 10).
- b. Enyoro la mamà, *però de tota manera* dilluns em trobaré amb ella a París (TEN, 300).

Aquest matis concessiu s'associa amb el fet que alguns d'aquests connectors contenen elements de caràcter deíctic (*això / així*) o totalitzadors (*tot / tota*), que reprenen el significat del primer membre i l'incorporen al segon. Pensem que l'estructura semàntica de les oracions adversatives i les concessives és el que podem definir com: TESI / ANTÍTESI. En les oracions adversatives es destaca l'antítesi (la informació remàtica), tot fent que el nexse la precedeixi; en les oracions concessives, per contra, es destaca la tesi (la informació temàtica).

En introduir un matisador amb un deíctic o un totalitzador al segon membre es produeix una mena d'imbricació del significat concessiu i de l'adversatiu, atès que al caràcter remàtic (adversatiu) del segon membre, s'afegeix el caràcter temàtic (concessiu) del primer, que és reprès pel matisador.

7. Els matisadors es comporten de la mateixa manera en el nivell textual i en l'oracional. En primer lloc, notem que tenen una certa llibertat posicional: poden aparèixer en posició inicial, però també en posició intermèdia (sobretot darrere del primer sintagma, que funciona com a tema oracional) i fins i tot alguns, en posició final.

- (34) Podríem dir que la naturalesa és tot allò que tenim per herència biològica. La cultura, *en canvi*, és allò que ens ve de la tradició externa... (SIG, 13).
- (35) a. (...) la societat valenciana «haurà d'ésser» qualsevol cosa que no fos la societat desarmada i subalterna que avui és. La comparació, *doncs*, té la seva vigència (NOS, 16).
- b. Només els grups més sensibilitzats per la problemàtica lingüística (...) intentaren fer quelcom per a l'escola catalana. Aquest període, *malgrat tot*, representa un pas endavant... (LLEN, 104).
- (36) - Fa molts mesos que no condueixes -protestà ell.
- No me n'he oblidat, *tanmateix* (TEN, 307).

D'altra banda, els matisadors poden anar sols (o millor dit acompanyant el nex zero), com hem vist als exemples anteriors, o bé juntament amb d'altres nexes amb els quals siguin semànticament compatibles.

- (37) Ha viatjat molt pel món. *Però*, el seu país, *en canvi*, gairebé no el coneix.
- (38) És clar que hi havia hiverns que se li morien tres o quatre de les dues dotzenes de petits interns. *Però tot i així* aquesta xifra era considerablement millor que la de la majoria de mares adoptives (...) (PER, 22).
- (39) Emprengueren el camí: el Pardal Negre, a cama per terra, zep, zep, davant, que no s'encantava, puix Muhammad havia d'estirar la xanca per no quedar-se darrere. *I, tanmateix*, tardaren molts dies (OBR, 96).

És important remarcar que els matisadors són fonamentals en la connexió textual, perquè aquesta no pot ser manifestada per qualsevol tipus de nex. En el nivell textual, la connexió és sempre anafòrica: l'oració precedida per un connector textual es relaciona semànticament i pragmàticament amb un element previ en el discurs.¹⁷ El caràcter anafòric explica el següents fets:

a) Només es manifesten textualment les relacions que característicament destaquen el membre remàtic de la construcció (relacions copulatives, disjuntives i, sobretot, adversatives i consecutives). Així, en el nivell textual el significat concessiu no pot manifestar-se per ell mateix, sinó que només pot trobar-se combinat amb el significat adversatiu, com un matís d'aquest, mitjançant la presència d'un matisador concessiu (amb un element deíctic i/o un totalitzador que incorpori el significat de l'oració prèvia).

- (40) a. La Policia Autonòmica actuarà en l'exercici de les seves funcions a tot el territori de Catalunya. El desplegament dels seus efectius es farà tenint en compte l'organització territorial de Catalunya. *Això no obstant*, podrà actuar fora del territori català (...) (TEMPS, 25).
- b. Era dependent d'una vella botiga de teles que el *prêt à porter* havia sumit en la més precària subsistència. *Amb tot i això*, l'establiment tenia per a mi un gran atractiu (...) (LAO, 81).

El mateix s'esdevé en el cas de les causals. La causa és evidentment anterior a la conseqüència i per això no pot manifestar-se en el nivell textual, estrictament parlant. Només amb matisadors com *per això* –notem que també incorpora un deíctic– es pot destacar el significat causal, que s'inclou en una estructura fonamentalment consecutiva.

(17) Sobre la funció anafòrica dels connectors vegeu Berrendonner(1983) i Cuenca (1990a i 1990b: cap. VIII, § 3).

- (41) Abans d'entrar en aquesta fase d'acció, tenia molta feina per fer. *Per això* podia decidir-se a aquella simplificació sense incórrer en riscos desagradables (NOS, 110).

Podem concloure, doncs, que en el nivell textual els significats adversatiu i concessiu i el consecutiu i el causal es neutralitzen, respectivament.

b) Hi ha certes relacions que només poden manifestar-se textualment mitjançant els matisadors, com són el contrast substitutiu i el restrictiu. El nexa substitutiu *sinó* (*que*) està restringit al nivell oracional perquè és un terme de polaritat negativa, és a dir, necessita la presència d'una negació sintàctica (un activador negatiu fort) en l'oració on es troba per a constituir cadenes gramaticals.

- (42) a . No és una casa gran *sinó* de dimensions reduïdes.
b. No és una casa gran. * *Sinó* de dimensions reduïdes.

Són, doncs, els matisadors substitutius els elements encarregats de vehicular aquesta significació en el text.

- (43) Qualsevol altra dona hauria foragitat aquell infant monstruós. Però no madame Gaillard. No podia oïr la seva manca d'olor i no n'esperava emocions espirituals perquè el seu propi esperit estava segellat. *Per contra*, els altres infants s'adonaren de seguida que Grenouille era diferent (PER, 23-24).
- (44) Els treballs són de quatre dies i amb això no vull pas menystenir la tasca feta pels antropòlegs culturals, que ha estat força important. *Ben al contrari*, ens cal veure tots els seus treballs i cal reinterpretar les seves observacions (SIG, 141).
- (45) Tanmateix, les investigacions semiòtiques han posat en dubte la validesa d'aquell pressupòsit, sobretot quan les cultures són molt diferents. *Més aviat* ens porten a pensar que els individus pertanyents a cultures molt diferents, no tan sols parlen llengües molt diferenciades *sinó* que també viuen en mons sensorials diferents, la qual cosa és molt i molt important (SIG, 98).

D'altra part, els nexes restrictius (*llevat de, fora de, a excepció de...*) i alguns nexes substitutius (*en lloc de, en compte(s) de*) són inversors de polaritat: si el membre anterior és afirmatiu, el membre precedit pel nexa s'interpreta com a negatiu i vice-versa.¹⁸ A més, són connectors amb un marcat caràcter prepositiu: han d'anar seguits d'un SN o d'una O.

(18) Vegeu Cuenca (1990b: cap. VII, § 2.2.3.).

- (46) Han vingut tots llevat de Marta.
Tots han vingut.
Marta no ha vingut.
- (47) No he vist cap pel·lícula d'Allen excepte *Manhattan*.
No he vist cap pel·lícula d'Allen.
He vist *Manhattan*.
- (48) Hi aniré demà en comptes d'avui.
Hi aniré demà.
No hi aniré avui.
- (49) En comptes de donar una conferència, va llegir un capítol del seu llibre.
Va llegir un capítol del seu llibre.
No va donar una conferència.

Com a inversors de polaritat i connectors de naturalesa preposicional, requereixen la presència dels dos membres contrastats en la mateixa oració; per això, només seguits d'un defctic (com a matisadors), poden funcionar textualment.

- (50) Quan fou més gran renunciaren als atemptats. Prou s'havien adonat que ningú no podia eliminar-lo. *En lloc d'això*, el defugien, i tothora es guardaven de tocar-lo (PER, 24).
- (51) -Narcís -digué la senyora Manistany- ha fet quedar bé la família. I això és el que compta! *Fora d'això*, tot són insignificances, ximpleries (CAR, 80).

Maria Josep Cuenca
Universitat de València

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALLERTON, D.J. & A. CRUTENDEN (1974): "English Sentence Adverbials: their Syntax and their Intonation in British English", *Lingua*, 34, 1-30.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M^a (1962): *Gramàtica catalana*, Gredos, Madrid, 1962.
- BARRENECHEA, Ana María & Mabel MANACORDA DE ROSETTI (1971): *Estudios de Gramàtica estructural*, Paidós, Buenos Aires.
- BARTRA I KAUFMANN, Anna (1985): *Qüestions de la sintaxi d'ordre en català*, tesi doctoral, Barcelona, U.A.B.
- BELLERT, Irena (1977): "On Semantic and Distributional Properties of Sentential Adverbs". *Linguistic Inquiry*, 8.2., 337-351.
- BERRENDONNER, Alain (1983): "Connecteurs pragmatiques et anaphore." *Cahiers de Linguistique Française 5. Connecteurs Pragmatiques et Structure du discours Actes du 2ème Colloque de Pragmatique a Genève (7-9 mars, 1983)*. Unité de Linguistique Française. Univ. de Genève. 1983, 215-246.
- BONET, Sebastià & Joan SOLÀ (1986): *Sintaxi Generativa Catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- BOSQUE, Ignacio (1989): *Las categorías gramaticales*, Síntesis, Madrid.
- CARBONERO CANO, Pedro (1975): *Funcionamiento lingüístico de los elementos de relación*, Publicaciones de la Universidad, Sevilla.
- CHOMSKY, Noam (1970): "Remarks on Nominalization", dins Jacobs & Rosenbaum (1970) *Readings in English Transformational Grammar*, Blaisdell, Waltham, 184-221. [Trad. cast. a Sánchez de Zavala, ed., (1974) *Semántica y sintaxis en la lingüística transformatoria, I*, Alianza, Madrid, 133-187]
- CUENCA, Mª Josep (1988a): *L'oració composta (I): la coordinació*, Publicacions de la Universitat de València, València.
- (1988b): "Una justificació liminar del concepte d'interordinació". *Quaderns de Filologia. Homenatge a J. Belloch Zimmermann*, Publicacions de la Universitat de València, València, 1988, 67-73.
- (1990a): "La connexió textual: l'adversativitat en el nivell textual". *Caplletra 7*.
- (1990b): *Les oracions adversatives*, tesi doctoral, Universitat de València.
- DEMONTE, Violeta (1989): *Teoría Sintáctica: de las Estructuras a la Rección*, Síntesis, Madrid.
- DIJK, Teun A. van (1977): *Text and Context*, Longman, London. [Trad. cast. *Texto y contexto*, Cátedra, Madrid, 1980].
- DIK, Simon C. (1968): *Coordination. Its Implications for the Theory of General Linguistics*, North-Holland, Amsterdam.

- ESPINAL, Mª Teresa (1988): *Significat i interpretació*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- (1989): "Tipologia dels adverbis en *-ment*". *Miscel·lània Joan Fuster I*, P.A.M., Barcelona, 359-373.
- FABRA, Pompeu (1956): *Gramàtica catalana*, Teide, Barcelona, 1974.
- FRANCHINI, ENZO (1986): *Las condiciones gramaticales de la coordinación copulativa en español*, Francke Verlag, Berne.
- FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (1987): *Enlaces extraoracionales*, Alfar, Sevilla.
- GREENBAUM, Sidney (1969): *Studies in English Adverbial Usage*, Longman, London.
- HALLIDAY, Michael A. K. & Ruquaiya HASAN (1976): *Cohesion in English*, Longman, London. [Citem per la 5a. ed. 1983].
- HERNANZ, Mª Lluïsa & José María BRUCART (1987): *La sintaxis. Principios teóricos*, Ed. Crítica, Barcelona.
- HOBBAEK HAF, Marianne (1987): *Coordonants et éléments coordonnés*, Solum Forlag, Oslo.
- HORNSTEIN, Norbert (1984): *Logic as Grammar*, MIT Press, Cambridge (Mass.).
- JACKENDOFF, Ray S. (1973): "The Base Rules for Prepositional Phrases" dins Anderson & Kiparsky *Festschrift for Morris Halle*, Holt, Rinehart & Winston, New York, 1973, 345-356.
- LANG, Ewald (1977): *Semantik der koordinativen Verknüpfung*, Akademie Verlag, Berlin.
- (1984): *The Semantics of Coordination*, John Benjamins, Amsterdam. [Versió anglesa revisada de Lang (1977)].
- LÓPEZ GARCÍA, Ángel (1983): "Las conjunciones y la oración compuesta" dins *Estudios de lingüística española*, Anagrama, Barcelona, 43-65.
- MORANT, R. & SERRA, E. (1987): *Els modificadors intraoracionals i interoracionals*, Publicacions de la Universitat de València, València.
- RUAIX, Josep (1975): *El català en fitxes*, vol. II, Ruaix, Moià. [Citem per la 3a. edició (reelaborada i ampliada), 3a. reimpr. 1983].
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica Valenciana*, Torre, València.

FONTS DEL CORPUS

AVUI (1986): 1/IV/86, any XI. [AVUI-1]

AVUI (1988): 30/XI/88, any XIII, núm. 3978. [AVUI-2]

EL TEMPS (1988): any V. Del 19 al 25 de desembre, núm. 235. València. Setmanari d'informació general. [TEMPS]

-
- FITZGERALD, F. Scott (1987): *Tendra és la nit*. [Trad. cat. de T. Moix: *Tender is the Night* (1934)], Ed. 62. M.O.L.U. / s. XX, Barcelona. [TEN]
- FUSTER, Joan (1962): *Nosaltres els valencians*, Edicions 62, Barcelona. [Citem per la 5a. ed., 1982]. [NOS]
- LOZANO, Josep (1986): *Laodamia i altres contes*, Edicions 3 i 4, València. Sèrie "La unitat" núm. 109. [LAO]
- MONÉS, Jordi (1984): *La llengua a l'escola (1714-1939)*, Barcanova, Barcelona. [LLEN]
- PLA, Josep (1978): *El carrer estret*, Destino, Barcelona. [Citem per la 2a. edició dins "El Doff", 1979]. [CAR]
- SERRANO, Sebastià (1980): *Signes, llengua i cultura*, Edicions 62, Barcelona. [Citem per la 7a. edició, 1987]. [SIG]
- SÜSKIND, Patrik (1985): *El perfum. Història d'un assassí*. [Trad. cat. de Judith Vilar], Seix Barral, Barcelona, 1986. [PER]

BICH
FEGD
OK?